LEGEA APLICABILĂ SUCCESIUNII ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT

Marin CHIHAI

Diversification and enhancement of international relations create conditions for the increasing birth of legal relationships between people comprising one or more extraneous elements, international or foreign, belonging to private international law.

Prezența unor anumiți factori social-economici au determinat apariția primelor probleme și norme de drept internațional privat în materia succesorală, şi anume: existenţa statelor şi a altor unităţi teritoriale, care, fiind suverane, au sisteme proprii de norme juridice civile, diferite prin conţinutul lor; în aceste ţări sau provincii există un circuit intens de persoane și bunuri; schimbarea aşezămintelor persoanelor fizice şi raporturile cu autorităţile; se recunosc străinilor unele drepturi dobândite conform legii lor personale şi astfel apar elemente de recunoaştere a efectelor legii străine etc.

Cercetarea are drept scop scoaterea în evidenţă a problemelor generate de raporturile de succesiune cu element de extraneitate, temeiul, momentul şi locul deschiderii moştenirii. Succesiunea legală își are temeiul în dreptul natural la originea căruia se află următoarele idei:

1) ideea obligaţiei morale, care prin puterea voinţei divine ar lega membrii aceleiaşi familii, adică aşa-zisa solidaritate de familie. Ideea obligaţiei morale justifică dreptul de moştenire în general şi instituţia rezervei în special, care ocroteşte copiii, părinţii şi soţul supravieţuitor

împotriva voinţei liberale a defunctului, asigurându-le o parte importantă din moştenire;

2) ideea *heres sui*, adică de preluare a ceea ce este al său prin contribuţia moştenitorului la constituirea patrimoniului familial;

3) ideea „afecţiunii prezumate a defunctului şi consolidării familiei prin conservarea bunurilor moştenite". Se presupune că defunctul are faţă de persoana care îl moşteneşte o anumită afecţiune, care îi priveşte în mod special pe moştenitorii rezervatari [1].

Din definiţiile date moştenirii culese din literatura de specialitate şi în baza prevederilor legale, deducem următoarele caractere juridice ale transmisiunii succesorale (legea spune „devoluțiunii moştenirii"): este o transmisiune pentru cauză de moarte, o transmisiune universală, o transmisiune unitară, o transmisiune indivizibilă [2].

În cadrul raporurilor de succesiune cu element de extraneitate, legea aplicabilă este cea a statului în care cel care a lăsat moştenirea îşi avea reşedinţa obişnuită în momentul decesului, cu titlu de excepţie, dacă în momentul decesului, cel care a lăsat moştenirea avea în mod evident o legătură mai strânsă cu un alt stat, legea aplicabilă este cea a statului cu care a avut o legătură mai strânsă. La fel, persoana poate să aleagă legea care să se aplice succesiunii sale, în ansamblul său să fie cea a statului a cărui cetăţenie o deţine în momentul alegerii legii sau în momentul decesului, în cazul în care persoana deţine mai multe cetăţenii, poate alege legea oricăruia dintre statele al căror cetăţean este în momentul alegerii legii sau în momentul decesului.

Domeniul de aplicare a legii, conform art.2659 Cod civil RM reglementează în special: temeiul, momentul şi locul deschiderii moştenirii, vocaţia succesorală a beneficiarilor, stabilirea cotelor-părţi ce le revin acestora, a obligaţiilor care le pot fi impuse de către cel care a lăsat moştenirea, precum şi a altor drepturi privind succesiunea, inclusiv drepturile succesorale ale soţului supravieţuitor, capacitatea succesorală, dezmoştenirea şi nedemnitatea, transferul către moştenitori şi, după caz, către legatari ai bunurilor, drepturilor şi obligaţiilor din care se compune masa succesorală, inclusiv condiţiile şi efectele acceptării succesiunii sau a unui legat sau ale renunţării la acestea, împuternicirile conferite moştenitorilor, executorilor

testamentari şi altor administratori ai masei succesorale, în special cu privire la vânzarea bunurilor şi plata creditorilor, răspunderea pentru datoriile masei succesorale, partea din masa succesorală de care se poate dispune, rezerva succesorală şi alte restricţii privind libertatea de a dispune pentru cauză de moarte, precum şi pretenţiile pe care persoanele apropiate defunctului le-ar putea avea faţă de masa succesorală sau faţă de moştenitori, obligaţiile privind raportul sau reducţiunea liberalităţilor la calcularea cotelor-părţi din succesiune ale diverşilor beneficiari şi partajul succesoral [3].

Instanţele judecătoreşti naţionale sunt competente în procesele cu privire la moştenire dacă locul deschiderii moştenirii se află pe teritoriul Republicii Moldova. La fel, instanţele judecătoreşti naţionale sunt competente să hotărască cu privire la moştenire în cazul în care o instanţă de judecată dintr-un stat străin, sesizată anterior, şi-a declinat competenţa cu privire la aceeaşi cauză, părţile la proces au convenit să ofere competenţa instanţelor judecătoreşti naţionale sau părţile la proces au recunoscut în mod expres competenţa instanţei judecătoreşti naţionale. În cazul în care reşedinţa obişnuită a celui care a lăsat moştenirea în momentul decesului nu este situată în Republica Moldova, instanţele judecătoreşti naţionale sunt competente să se pronunţe asupra moştenirii, dacă în Republica Moldova sunt situate bunuri care fac parte din masa succesorală, în măsura în care cel care a lăsat moştenirea avea cetăţenia Republicii Moldova la data decesului, cel care a lăsat moştenirea îşi avea anterior reşedinţa obişnuită în Republica Moldova, cu condiţia ca, în momentul sesizării instanţei, să nu fi trecut mai mult de 5 ani de la schimbarea reşedinţei obişnuite. Instanţele judecătoreşti naţionale sunt competente să se pronunţe asupra bunurilor care fac parte din masa succesorală şi sunt situate pe teritoriul Republicii Moldova. În baza unui acord de prorogare convenţională, părţile la proces pot conveni ca instanţele judecătoreşti naţionale să aibă competenţă exclusivă de a se pronunţa cu privire la orice chestiune referitoare la moştenire, dacă aceasta nu afectează drepturile terţilor care obţin drepturi din respectiva moştenire, în cazul în care cel care a lăsat moştenirea a ales în mod valabil legea Republicii Moldova pentru a guverna moştenirea sa [4].

Procedura succesorală notarială este de competenţa notarului care îşi desfăşoară activitatea pe teritoriul locului deschiderii succesiunii. În cazul moştenirilor succesive, moştenitorii pot alege pe oricare din notarii care desfăşoară activitate pe teritoriul ultimului domiciliu al celui ce a lăsat moştenirea. Îndeplinirea procedurii succesorale este de competenţa primului notar sesizat, care a înregistrat dosarul succesoral în Registrul electronic al dosarelor succesorale şi testamentelor [5].

În vechea reglementare, legea care guverna moştenirea (*lex succesionis*) era divizată pentru mobile – legea națională a defunctului, iar pentru imobile – locul aflării lor (*lex rei sitae*). Modificările operate în noul Cod civil schimbă această paradigmă tradiţională, astfel încât *lex succesionis* este unică – *locul ultimei reşedinţe obişnuite a defunctului*, ținând cond de Regulamentul (UE) nr. 650/2012 [6].

Modificările operate în Codul civil al RM au ca scop de a moderniza dreptul internațional privat al Republicii Moldova, conform ultimelor tendinţe europene şi internaţionale în materie, de a face legislaţia în materie mai exactă şi mai previzibilă.

Referinţe:

1. COJOCARU, V., ŞEREMET, I. Explicaţii terminologice ale conceptului dreptului la moştenire. În*: Revista ştiinţifică „Studia Universitatis" Seria „Ştiinţe sociale"*. Chişinău, 2009, nr.8 (28), pp.27-31.
2. CHIBAC, G. ș.a. elab. *Drept civil. Contracte și Succesiuni*: Curs universitar. Ediția a IV-a, revăzută și completată. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019, p. 472.
3. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107-XV din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.06.2006, nr. 82-86/661, republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 01.03.2019, nr.66-75.
4. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.227-XV din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115/451.
5. Legea nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială. În: *Monitorul Oficial*, nr. 30-37, în vigoare din 01.03.2019.
6. *Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor*.

Recomandat
Violeta COJOCARU, dr.hab., prof.univ.